

Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle

KUUROJEN LIITTO RY / LAUSUNTO MAAKUNTALAISTA JA SOTE-JÄRJESTÄMISLAISTA
7.11.2016 / OTE: Yksilöidyt säädösmuutosehdotukset

Kuurojen Liitto ry katsoo, että lakipaketti vähättelee viittomakieltä käyttävien kielellisiä oikeuksia, koska se tarkastelee viittomakieltä käyttäviä ainoastaan aistivamman näkökulmasta. Tämä on riittämätöntä.

Yleisperusteluihin on tehtävä seuraavat korjaukset:

s. 11. "Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla. Tästä oikeudesta on säädetty tarkemmin vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta annetussa laissa (133/2010)." tulee korjata muotoon: "Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla. NÄISTÄ oikeuksista on säädetty tarkemmin VIITTOMAKIELILAISIA (359/2015) JA vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta annetussa laissa (133/2010)."

s. 234 / 4.8.2. Kielelliset oikeudet.: "Lisäksi muita kieliä puhuvien asema otetaan huomioon lainsäädännössä, samoin viittomakieltä käyttävien ja muiden aistivammainen asema." tulee korjata muotoon: "Lisäksi muita kieliä puhuvien asema otetaan huomioon lainsäädännössä, samoin viittomakieltä käyttävien ja TULKITSEMIS- JA KÄÄNNÖSAPUA TARVITSEVIEN vammaisten HENKILÖIDEN asema."

1) Järjestämislakiehdotuksen 6 § Palvelujen kieli on korjattava kuulumaan seuraavasti:

(1.mom.) Lisätään momentin loppuun: LISÄKSI VIITTOMAKIELTÄ KÄYTTÄVÄLLÄ ON OIKEUS KÄYTTÄÄ VIITTOMAKIELTÄ JA SAADA TIETOA VIITTOMAKIELELLÄ.

(2. mom.) Muotoillaan uudelleen: Jos sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstö ei hallitse muita kuin 1 momentissa tarkoitettuja PUHUTTUJA kieliä, ON VIITTOMAKIELTÄ KÄYTTÄVÄLLE ASIAKKAALLE TAI POTILAALLE JÄRJESTETTÄVÄ VIIPYMÄTTÄ VIITTOMAKIELEN TULKKAUS. TULKKAUS ON JÄRJESTETTÄVÄ MYÖS SILLOIN, KUN SE ON TARPEEN ASIAKKAAN TAI POTILAAN AISTI- TAI PUHEVIAN TAKIA.

Vastaavasti myös yksityiskohtaisia perusteluja tulee muuttaa em. korjausehdotuksen mukaisiksi:

(1. mom.) Lisätään: lainkohdassa säädetään myös viittomakieltä käyttävien kielellisistä oikeuksista. Perustuslain 17 § 3 mom. mukaan viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla. Viittomakielilain (359/2015) 3 § sisältää viranomaiselle velvollisuuden edistää viittomakieltä käyttävien mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään. Järjestämislailla edistetään viittomakieltä käyttävien kielellisiä oikeuksia ja vastaavat muutokset tehdään sosiaali- ja terveydenhuollon erityislainsäädäntöön. Jos viittomakieltä käyttävän asiakkaan tarve sosiaali- tai terveystalviuihin on pitkäkestoinen, hän ei kykene toimimaan tulkin välityksellä tai palvelun käyttö tulkin välityksellä ei ole palvelun luonteen vuoksi tarkoituksenmukaista, palvelu tulee tuottaa hänen äidinkiellellään eli suomalaisella tai suomenruotsalaisella viittomakielellä. Jos äidinkielistä palvelua on saatavilla ja se on asiakkaan edun mukaista, on asiakkaalla oltava mahdollisuus hakeutua äidinkielisten palvelujen piiriin yli maakuntarajojen.

(2.mom.) Lisätään: viittomakieltä käyttävän asiakkaan käyttäessä lyhytkestoisia palveluja tai tarpeen ilmaantuessa äkillisesti äidinkielen huomioiminen voi tarkoittaa viittomakielen tulkkauksen käyttöä. Tuolloin palvelua tuottavan tahon on selvitettävä viipymättä, tarvitseeko viittomakieltä käyttävä asiakas tai potilas tulkkausta ja huolehdittava siitä, että hän saa tarvitsemaansa tulkkausta mahdollisimman pian. Tulkin välityksellä voidaan selvittää asiakkaan tai potilaan oma näkemys tulkkauksen käytöstä jatkossa (huom! Valinnanvapauden säätely avoin tätä kirjoitettaessa). Tulkkausta järjestettäessä asiakkaan itsemääräämisoikeutta on kunnioitettava ja hänen mielipiteensä mm. Siitä, missä tilanteissa ja kuinka kauan tulkkausta tarvitaan, on huomioitava.

Tulkkaus on järjestettävä vastaavalla tavalla myös silloin, kun se on tarpeen asiakkaan tai potilaan aisti- tai puhevien takia. Tulkkauksen käyttö on asiakkaan ja potilaan oikeuksien toteutumisen lisäksi välttämätöntä erityisesti potilasturvallisuuden vuoksi, ja tärkeää myös päällekkäisten kustannusten välttämisen kannalta. Lainkohtaa vastaava muutos tehdään myös lakiin potilaan oikeuksista ja lakiin sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista sekä muihin erityislainsäädännön kohtiin.

2) Maakuntalaki / Luku 5 / Maakunnan asukkaiden osallistumisoikeus / 27 § Vähemmistökielten toimitelinet:

LISÄTTÄVÄ uusi, neljäs momentti, jossa todetaan:

”MAAKUNTAHALLITUKSEN TULEE ASETTAA VIITTOMAKIELTEN VAIKUTTAMISTOIMIELIN. TOIMIELIMEN JÄSENEKSI VALITAAN VIITTOMAKIELTÄ KÄYTTÄVIÄ ASUKKAITA EDUSTAVIA HENKILÖITÄ. TOIMIELIMEEN SOVELLETAAN MUUTOIN MITÄ 2 MOMENTTISSA SÄÄDETÄÄN VÄHEMMISTÖKIELEN VAIKUTTAMISTOIMIELIMESTÄ.”

Yksityiskohtaisiin perusteluihin lisätään vastaavasti:

Lain 23 §:ssä säädetään yleisistä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista maakunnassa. Maakuntavaltuuston tulee maakuntastrategiassa ottaa huomioon asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet ja tällä edistää eri asukasryhmien ja eri

palvelun käyttäjien osallistumista itselleen sopivalla tavalla (s.37). Viittomakieltä käyttävien kuurojen osallistumis- ja vaikuttamis-mahdollisuudet omaa ryhmäänsä koskevien kahden eri syrjintäperusteen (vamman, kieli) osalta ovat erittäin heikot. Viittomakieltä käyttäviä asuu suhteellisen tasaisesti eri puolilla Suomea, joten ei ole tarkoituksenmukaista eritellä niitä maakuntia, joiden osalle asetettaisiin erillinen velvoite ottaa tämä erityisryhmä huomioon pykälän 23 yksityiskohtaisten perustelujen esittämällä tavalla.

Suuri osa viittomakieltä käyttävistä kuuroista kokee olevansa ensisijaisesti kieli- ja kulttuuriryhmään kuuluvia, ja vammaisneuvostojen työskentelyyn osallistuminen on heidän osaltaan ollut vähäistä koko sen ajan, kun vammaisneuvostoja on ollut. Ryhmää ei myöskään tule käsittää ainoastaan kuulovamman näkökulmasta, vaan heidän kielelliset tarpeensa tulee huomioida: äänellisen viestinnän (esimerkiksi tiedotusvideoissa) lisäksi on käytettävä ensisijaisesti viittomakielistä viestintää ja sen rinnalla kirjoitettua kieltä.

Viittomakielten vaikuttamistoimielin on tärkeä tekijä kustannustehokkaiden palvelujen järjestämisessä. Maakuntatasoinen tieto oman alueen viittomakieltä käyttävien määrästä, ikäryhmistä ja tarpeista välittyisi toimielimen kautta hoito- ja palveluketjujen ja sähköisten palvelujen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin ja edistäisi siten viittomakielilain tarkoitusta. Toimielin toteuttaisi myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen periaatetta siitä, että viittomakielet tulee tunnustaa yhdenvertaisiksi kieliksi puhuttujen kielten rinnalla. Lisäksi toimielin toteuttaisi yleissopimuksen Artiklan 4.3 Osallistaminen velvoitetta: ”Laadittaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä ja politiikkoja, joilla tätä yleissopimusta pannaan täytäntöön, sekä muissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta.”

3) Tulkkauksen järjestämistapojen uudelleenarviointi

Kuurojen Liitto ry esittää, että viittomakielen tulkkauksen (ml. muut tulkkauksen muodot) järjestämistapojen tarkoituksenmukaisuutta tarkasteltaisiin osana sote-kokonaisuudistusta, sillä vuodesta 1979 lähtien järjestetyn viittomakielen tulkkauksen piirissä nimenomaan sote-palvelut ovat olleet useimmin tarvittu tulkkauksen aihepiiri. Kysymys on kytköksissä myös palvelujen tuottamista koskevaan lakiesitykseen.

Viranomainen tulee toiminnassaan tarvitsemaan viittomakielen tulkkausta silloin, kun potilas tai asiakas on viittomakieltä käyttävä kuulo- tai kuulonäkövammaisen ja henkilöstö ei hallitse kyseistä kieltä. Lakiesityksistä ei käy tässä vaiheessa ilmi, millä tavoin palvelujen järjestämisestä vastaavat maakunnat ja muut palvelun tuottajat hankkivat kyseisen tulkkauksen. Tulkkausta järjestettäessä myös asiakkaan mielipide on huomioitava mm. missä tilanteissa ja kuinka kauan tulkkausta tarvitaan.

Toisin kuin puhutuissa kielissä, viittomakielen tulkkaus kuuluu Kelan järjestämisvastuuseen. Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta on kuitenkin toissijainen, joten se ei nykytulkinnan mukaan kata sosiaali- ja terveydenhuollon piiriin kuuluvaa

tulkkausta (lisäys 20.2.17: ei edes tulkkitilausten hoitamista, Kela välittää tulkkeja ainoastaan yksityishenkilöille joilla on henkilökohtainen tulkkauspalvelupäätös). Kielellisten oikeuksien näkökulmasta Kelan järjestämän tulkkauspalvelun ongelmana on se, ettei tähänastisilla kilpailutuksilla ole tosiasiallisesti voitu vastata asiakkaiden kielellisiin tarpeisiin, koska tulkit lähetetään hinnan eikä laadun perusteella asetetussa järjestyksessä.

Viittomakielen tulkkausta tarjoavien palveluntuottajien näkökulmasta vaikuttaa kohtuuttomalta, että niiden tulisi osallistua Kelan kilpailutuksen lisäksi toiseen / viiteen / kahdeksaantoista kilpailutukseen. Vielä kohtuuttomampaa tämä olisi asiakkaiden perusoikeuksien näkökulmasta, jos tämäkin / nämäkin hankinnat kilpailutettaisiin siten, että laatukriteerit sivuutetaan.

Mikäli kilpailutus järjestetään Kelan lisäksi 18 maakunnassa, ei ole mitään takeita siitä, että palvelusta tulee tasa-arvoista sekä alueellisesti että eri asiakasryhmien kesken. Tulkkauspalveluiden siirto Kelan vastuulle tapahtui juuri siksi, ettei kuntien välillä ollut tasa-arvoista tulkkauspalvelua. Mikäli on 18+1 kilpailutusta, palataan ikään kuin takaisin kunta-aikaan ja se on askel taaksepäin. Lisäksi täytyy pohtia, miten valinnanvapaus toteutuu tulkkauspalveluissa jatkossa vai jääkö se ainoana vammaisiin liittyvänä palveluna valinnanvapauden soveltamisalan ulkopuolelle.